Anadolu Uygarlıklarının Kültürel Aidiyet Hissindeki Yeri ve Uygarlık Tarihi Dersinin Önemi

About the place of Ancient Age Civilizations in Anatolia in the Sense of Cultural Identity and Importance of the History of Civilization Lesson

Evren Şar İşbilen

Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi,
Temel Eğitim Bölümü

Assist. Prof. Dr., İstanbul University- Cerrahpaşa, Faculty of Education,

Department of Basic Education

İstanbul, Turkey

evrensar@gmail.com

orcid.org/0000-0003-4384-6519

Derya Çığır Dikyol

Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi,
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi

Assist. Prof. Dr., İstanbul University- Cerrahpaşa, Faculty of Education,

Department of Turkish and Social Sciences Education

İstanbul, Turkey

deryadikyol@gmail.com

orcid.org/ 0000-0001-9366-3011

Makale Bilgisi / Article Information

<http://dx.doi.org/10.29228/tbd.2007.25.23272>

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 30 Mayıs / May 2019

Kabul Tarihi / Accepted: 23 Haziran / June 2019

Yayın Tarihi / Published: 23 Haziran / June 2019

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Haziran / June

Cilt / Volume: 25

Sayfa / Pages: 216-232

Copyright © Published by Toplum Bilimleri Dergisi – Journal of Social Sciences.

All rights reserved. www.toplumbilimleri.com

Anadolu Uygarlıklarının Kültürel Aidiyet Hissindeki Yeri ve Uygarlık Tarihi Dersinin Önemi

Öz: Arkeoloji bilimiyle yaşadıkları coğrafyaya ait geçmiş kültürler hakkında daha fazla bilgiye sahip olan günümüz toplumları, bu kültürel mirasa sahip çıkarak ne kadar kadim bir kültürün parçası olduklarını ‘kanıtlamış’ ve bunu diğer toplumlar üzerinde bir üstünlük ve gelişmişlik algısı yaratmak için kullanmışlardır. Arkeoloji ve eskiçağ tarihi geçmişte ve günümüzde pek çok devlet olmuş ya da olamamış toplum tarafından siyasi amaçla kullanılmaya devam etmektedir. Yaşadıkları coğrafyada geçmiş kültürlere ait fazla bir birikime sahip olmayan toplumlar uzak coğrafyalarda kendi kültürel kimliklerini ararlarken Anadolu, antik çağ uygarlıklarının büyük bir çoğunluğuna ev sahipliği yapmıştır. Ancak acaba ülkemiz Türklük ve İslamiyet kapsamı dışında kalan geçmiş uygarlıkların mirasını toplumsal bazda gerçekten sahiplenmeyi başarabilmiş midir? Bu çalışmada amacımız Uygarlık Tarihi dersini henüz almamış İ.Ü.C. Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi öğretmen adaylarından seçilen örneklem üzerinden bu sorunun cevabını aramak ve Uygarlık Tarihi dersinin olası faydaları ve tarih eğitimindeki yeri üzerine bir tartışma açmaktır. Nicel araştırma yöntemiyle yapılan bu çalışmada öğretmen adaylarının eskiçağ uygarlıklarına ilişkin aidiyet hisleri ortaya çıkarılmaya çalışılmış ve bu bağlamda geleceğin öğretmenlerinin yaşadıkları toprakların kültürel kimliğinin farkındalığına ilişkin bir değerlendirme yapılmıştır. Araştırmanın sonucundaysa öğretmen adaylarının büyük bir çoğunluğunun Eskiçağ Uygarlıklarını kendi kültürel mirasları olarak görmedikleri anlaşılmıştır. Bu sebeple zengin kültürel mirasının farkında öğretmenler yetiştirmek için Eğitim Fakültelerinde Uygarlık Tarihi derslerinin ne derece önemli olduğu ortaya çıkarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Öğretmen yetiştirme, tarih eğitimi, Anadolu Antik Çağ uygarlıkları, kültürel aidiyet, uygarlık tarihi.

About the place of Ancient Age Civilizations in Anatolia in the Sense of Cultural Identity and Importance of the History of Civilization Lesson

Abstract: By owning the cultural heritage of the geographical region they live in, modern societies are trying to create a perception of superiority and development over other societies, thereby proving that they are the part of a very old culture.

Today, the Ancient Age History has continued to be used for political purposes by many states or not identified- state societies While the societies that do not have much accumulation of past cultures in their geographical region are searching for their cultural

identity in remote geographical areas, Anatolia has been home to a great majority of ancient civilizations.

But has the Republic of Turkey, which includes Anatolian region, succeeded using this cultural richness while describing itself? In this study, we aimed to search for an answer of this question by using a sample selected from the teacher candidates of İstanbul University Cerrahpaşa. The data were analysed quantitatively and attempts were made to reveal university students' sense of belonging to ancient civilizations. As a result of the research, it has emerged that a large majority of teacher candidates did not consider ancient civilizations as their cultural heritage. For this reason, it became clear how important the lessons of History of Civilization to educate the teachers who would become aware of their rich and universal cultural heritage.

Keywords: Teacher training, history education, Anatolia, Ancient Age Civilizations, Cultural Identity, history of civilization

GİRİŞ

Tarih eğitimi ve toplumsal kimlik inşası arasındaki sıkı ilişki, gerek tarih eğitiminin amaçlarında yer alan 'kimlik' vurgusundan (Pamuk, 2017: 259) gerekse dünya çapında hemen tüm ulusların tarihi, propaganda ve kimliklendirme için kullanagelmiş olmasından açıkça anlaşılabilir. (Bkz. Öztürk, 2007: 21 vd.). Bu durumun paralelinde, tarih biliminin bir alt dalı olan Eskiçağ Tarihi ve ayrıca geçmişi birinci elden kanıtlarla sunan arkeoloji biliminin önem kazanması ve kimlik inşası konusunda önemli bir yer edinmesi şaşırtıcı değildir. Kimlik inşasında tarih öğretiminin yeri bütün devletler için tarih boyunca yukarıda söylenenlerin paralelinde oldukça önemli olmuştur (Ortaylı, 2011: 11). Bu sebeple tarih öğretimi çoğu zaman bir ideoloji aktarımı aracı olarak görülmüş ve bilimsellikten yani gerçeğe ulaşma amacından uzaklaştırılmıştır. Bu bağlamda Uygarlık Tarihi dersinin eğitim fakültelerinde öğretmen adaylarına evrensel değerler olan kültürel farklılıklar, zaman ve değişim olgusu, kültürel miras bilinci, geçmişi bir bütün olarak analitik bir bakış açısıyla değerlendirebilme yetisi kazandıracağı beklenmektedir. Bu sayede gelecek kuşakların yetişmesinde önemli role sahip olacak olan öğretmen adayları hem kendi kimliğinin bilincinde ve bununla gurur duyan hem de farklı kültürlerle hoşgörülle bakabile, bu

farklılıkların kültürel zenginlik olduğunu bilen ve kültür aktarımında bulunabilecek bir toplum oluşturulmasında öncü olabileceklerdir.

Benzer şekilde arkeoloji biliminin gelişim evresinde modern toplumlar, gerek coğrafi gerekse kültürel anlamda farklı ve eski toplumla tanışmıştır. Bu süreci takiben eski çağ tarihi ve arkeolojinin özellikle ulus devletlerin ortaya çıkışı ile oldukça popülerlik kazandığı görülmektedir. Bu bağlamda ilk aklımıza gelen büyük devletlere baktığımızda bile açıkça görebileceğimiz üzere, kendi köklerini mutlaka bir Antik Çağ uygarlığına dayandırdıkları ve bu tarihsel köke sahip çıkmak suretiyle kültürel kimliklerini yapılandırdıkları aşikardır. Hemen tüm Avrupa devletleri kendilerini Yunan Uygarlığı'nın mirasçısı gibi görmektedirler. İran, Perslerin torunu olmakla övünmekte, İslam ülkesi olan Mısır'ın halkı ise dilleri Arapça olduğu halde Araplaşmayı reddederek Eski Mısır halkının torunu olmayı sürdürdüklerini iddia etmektedirler. Benzer örnekler çoğaltılabilir. Bu durumda insanoğlunun kendi kimliğini mümkün olduğunca eski ve köklü bir halka ya da uygarlığa bağlama isteği, gerek politik olarak, gerekse sosyal olarak ülkenin bir arada kalabilmesi ve birlikte hareket edilebilmesi için gereken birleştirici ve kuvvetli unsurlardan bir tanesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu kültürel sahiplenmenin en güzel ve belki de abartılı örneği muhtemelen Yunan uygarlığı örneğidir. Evrimcilik kuramının etkilerini 'Avrupa Merkezci' tarih anlayışı (Alkan, 2011: 34) olarak niteleyebileceğimiz tarih yazımında izlemek mümkündür. Bu kurama göre bugünkü batı uygarlığı temellerini tarihsel süreçte en üst uygarlık olarak kabul ettiği Yunan Uygarlığı'nda görmektedir. Oysa bugün Yunan Uygarlığı'nın temelinde Mezopotamya ve Mısır etkilerinin varlığı gözle görülür derecede ortadadır (Bernal, 2016). Buna karşın halen Yunan mucizesi miti geçerliliğini yitirmemiştir.

Ancak bahsi geçen bu itici güç ile birlikte, tarih araştırmalarının ve özellikle de 19. yüzyılda arkeoloji biliminin gelişiminin hız kazanması özellikle Avrupalı araştırmacıların köklerini uzak coğrafyalarda aramasına sebep olmuştur. Zira Avrupalılar kendilerini Yunan ve Roma'nın torunu olarak görseler de (Kecskemeti, 1998: 39 vd.), müzelerini doldurmaya yetecek sayıda Yunan ve Roma eseri bulmakta zorlanmışlardır (Yılmaz, 2015: 25). Bu durumun en çarpıcı örneklerinden biri olan Metropolitan Müzesi hakkında "Hiçten

yaratılması gerekmişti.” sözünün müzenin tarihini kaleme alan Preyer tarafından sarf edilmiş olması dikkat çekicidir (Çelik, 2016: 37).

Bugün baktığımızda, İsveç, Norveç ve Danimarka gibi Kuzey Avrupa’da yer alan ve aslında Yunan toplumu ile ırksal ve coğrafi bağ olasılığının oldukça düşük olduğu ülkelerde bile Yunan ve onun mirasçısı olan Roma’ya bir sahip çıkışın izleri gerek okul müfredatlarında, gerekse Yunan ve Roma eserleri ile doldurulmuş müzelerde (bkz. Yılmaz, 2015; Sönmez, 2014) kolaylıkla sürülebilmektedir.

Yine milliyetçilik akımının büyük hız kazandığı 19. yüzyılda özellikle Slav halkları, Alman ve İtalyanlar’ın tarih eğitimi ve tarihe verilen önemi doruk noktaya ulaştırdıkları görülmektedir (Tosh, 1984: 3). Tarih eğitiminin siyasi etkilerinin günümüzdeki yansımalarına örnek olarak, Makedonya Cumhuriyeti bağımsızlığını ilan ettikten sonra (1991), halk Slav asıllı olmasına (merkez Makedonya bölgesi Yunanistan sınırlarında bulunmaktadır ve bu sebeple Yunanistan ile ülkenin isim hakkı için siyasi krize girmişlerdir) rağmen bayraklarına Herodotos’un antik Makedonya’nın simgesi olduğunu söylediği Makedon yıldızını koymaları ve benzer şekilde Yunan Hükümeti’nin British Museum’da bulunan Atina Parthenon’una ait kabartmaları Yunanistan’ın ulusal kimliğinin bir parçası olduğunu söyleyerek İngiliz hükümetinden tehdit yoluyla geri istemesi sayılabilir (Erdoğu, 2008).

Kaldı ki, kültürel-organik bağ olsun olmasın bir devlet kendi coğrafyasında var olmuş toplumların ve kültürlerin hamisi konumundadır ve bu himaye sadece dünya tarihine ve gelecek nesillere karşı yüklenilen bir sorumluluk değil, aynı zamanda, başta turizm olmak üzere pek çok gelir sağlayıcı unsuru da beraberinde getiren bir çeşit talih kuşudur. Ancak acaba ülkemiz Türklük ve İslamiyet kapsamı dışında kalan geçmiş uygarlıkların mirasını toplumsal bazda gerçekten sahiplenmeyi başarabilmiş midir? Zira başta da belirttiğimiz gibi köklerini uzak coğrafyalarda aramak zorunda kalan diğer toplumların aksine, Anadolu tarihsel ve arkeolojik açıdan belki de dünya üzerindeki, çeşitlilik açısından en zengin toprak parçasıdır. Zira topraklarımız, arkeolojik açıdan Avrupa ve Önyasya tarihinin bütün evrelerini yaşamış ve Batı ve Doğu uygarlıklarının tüm kültür öğelerini bünyesinde barındıran tek ülkedir ve Türkler de, bu zengin mirasa sahip coğrafyanın tek

mirasçılarıdır. Bu nedenle Türkiye Cumhuriyeti'nin Anadolu'nun tarihi mirasına topyekûn sahip çıkması onu insanlığa olduğu kadar kendine de mal etmesi yani kültürel kimliği olarak benimsemesi, koruması, araştırması ve bunu kültür politikasının ana ilkesi haline getirmesi doğaldır (Özdoğan, 2011). Çünkü ülkenin tarihine bu tür bir bilinçle sahip çıkma, sadece kültür ve bilim toplumu olmanın bir gereği olmayıp, aynı zamanda üzerinde yaşanan toprağa yurt gözüyle bakmanın da bir gereğidir

(Çevrimiçi:https://www.academia.edu/1091190/Kültürel_Miras_ve_Algılanması_Sorunu).

Bu durumun önemine haiz olan Mustafa Kemal Atatürk, Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren bu bilinçle Türk Tarih Kurumu'nu kurmuş ve sadece Türk tarihi çalışmalarının değil, yaşadığımız coğrafyadaki tüm tarihi uygarlıkları kapsayacak bilimsel çalışmaların da alt yapısını oluşturmuştur. Üniversitelerde Sümeroloji kürsüsünün kurulması, yurt dışından bilim insanlarının ülkeye davet edilmesi, yurt dışına konuyla ilgili çalışacak öğrencilerin gönderilmesi, onlarca müze açılması, tarih kitaplarını bizzat yazması, Tarih kongrelerinin düzenlenmesi bunlardan bazılarıdır (bkz. Tekin, 2001). Ancak günümüzde eski çağ uygarlıklarına toplumsal ve kültürel bazda verilen önemin bir ölçüde zayıfladığı, eğitim müfredatlarından Anadolu tarihine ilişkin konuların yıldıan yıla azalmakta olmasından yapılabilir bir çıkarımdır.

Özetle diyebiliriz ki; bir ulus ya da bir halk varlığının kadimliğini ve gücünü ispatlayabilmek için çoğunlukla eski bir uygarlığa sahip çıkmak durumundadır ve bu uygarlık ne kadar yaşlı olursa ona sahip çıkan devlet de onun kadar güçlü ve köklü görünecektir. Bu anlayışın çıktığı dönemden günümüze, aradan geçen uzun zamana ve farklılaşan dünya politik ve siyasi dengelerine rağmen, bahsi geçen gelenek çok fazla değişime uğramadan varlığını sürdürmüştür. Bu nedenle, arkeoloji ve eski çağ tarihi halen siyasi arenada oldukça popüler bir yere sahiptir ve politik tartışmaların göbeğinde önemli bir yer işgal etmektedir.

Bahsi geçen konular hâlihazırda üniversitelerde "Uygarlık Tarihi" dersi başlığı altında verilmekte, insanlığın ortak kültürel mirasının farkında olmak, evrensel kültürel değerlerin bilincine varmak, insanlık tarihi içerisinde kendi coğrafi ve kültürel köklerinin konumunu ve önemini anlamak ve bu sayede politik, sosyal, kültürel ve ekonomik

gelişmelere yer vererek bilimin, teknolojinin, sanatın birbirleriyle olan etkilerinin, yansımalarının çözümlenmesine katkı sağlamak gibi pek çok birleşeni içeren ve evrensel bir bakış açısı kazandırmaya yol açan önemli alanlardan biridir. Bunlar kuşkusuz bir öğretmende bulunması gereken vasıflar arasındadır. Ancak son dönemde yapılan toplantı ve çalıştaylarda bu dersin eğitim fakültelerinde çok da gerekli olmadığına dair görüşler belirtilmektedir. Bu bağlamda bu çalışmada öğretmen adaylarının görüşleri doğrultusunda eskiçağ uygarlıklarına ilişkin aidiyet durumları ortaya çıkarılmaya çalışılmış ve bu durumun öğretmen adaylarının mesleki hayatlarında olası yansımalarına dair bir tartışma başlatmak hedeflenmiştir.

1. YÖNTEM

Bu araştırmanın amacı, öğretmen adaylarının eskiçağ kültürlerine ilişkin aidiyet hislerini tespit etmek ve Uygarlık Tarihi dersinin faydaları ve tarih eğitimindeki yeri üzerine bir tartışma başlatmaktır.

Nicel araştırma metodu ile gerçekleştirilen bu çalışma, tarama modelinde tasarlanmıştır. Soruların etkililiğini ortaya çıkarabilmek için ise Türkiye'nin her bölgesinden gelen yapısı nedeniyle varyansı geniş olan İ.Ü. öğrencileri seçilmiş ve öğrencilerin eskiçağ kültürlerine ilişkin farkındalıkları ve bilgi düzeyleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırmanın örneklemini İstanbul Üniversitesi Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi öğrencileri arasında henüz Uygarlık Tarihi dersini almamış olan, rastgele örneklem metodu ile seçilmiş 101 öğretmen adayı oluşturmaktadır.

Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından öğretmen adaylarının kültürel aidiyet hislerini tespit etmek için geliştirilen anket kullanılmıştır. Anket, çoktan seçmeli, evet-hayır, açık uçlu soru tiplerini içeren 7 sorudan oluşmaktadır.

Araştırmada elde edilen veriler analiz edilirken tanımlayıcı istatistikler (yüzde ve frekans) ve çapraz tablo tekniğinden yararlanılmıştır. Bulgular nitelikli, insanlığın ortak kültürel mirasının farkında, evrensel kültürel değerlerin bilincinde, öğretmen

yetiştirilmesine ve tarihe ilişkin konuların öğretiminde daha yeterli öğretmenlerin yetiştirilmesi bağlamında tartışılmıştır.

2. BULGULAR

Önceden de belirtmiş olduğumuz üzere, öğretmen adayı olarak üniversitede eğitim gören gençlerin fikirlerini almak suretiyle, özellikle eğitimli bir kitle örneklem olarak seçilip uygulama gerçekleştirilmiştir. Soru formunun ilk sorusu, “Kendinizi en çok bilgi sahibi hissettiğiniz Anadolu Antik Çağ uygarlığı hangisidir?” şeklindedir.

Tablo 1

Kendinizi En Çok Bilgi Sahibi Hissettiğiniz Anadolu Antik Çağ Uygarlığı Hangisidir Sorusuna Verilen Cevapların Yüzdelik Dağılım Tablosu:

İlginçtir ki öğretmen adaylarının 61 tanesi İonia, Lydia ve Hitit benzeri Anadolu Uygarlıkları'ndan birini isim olarak verirken 2 öğrenci Mısır, 2 öğrenci Türk-İslam

uygarlıkları, 36 öğrenci ise Sümer başta olmak üzere Mezopotamya Uygarlıkları'nı en çok bilgi sahibi oldukları Anadolu Antik Çağ Uygarlığı kapsamında hatalı bir şekilde belirtmişlerdir. Anadolu Antik Çağ Uygarlıkları'ndan birini cevap olarak doğru bir şekilde verenler %60'lık bir dilimi oluşturmaktadır. Ayrıca Mezopotamya Uygarlıkları'na karşı bir ilgi ve bilginin varlığı dikkat çekicidir.

2. Soru olan “Bilgi sahibi hissettiğiniz uygarlığa ait mekânlarda bulunduğunuzda aşağıdakilerden hangisini hissediyorsunuz?” ile 3. soru olan “Kendinizi bu uygarlığa ait mirasın koruyucusu ya da mirasçısı gibi görüyor musunuz?” sorularının yanıtları çapraz tablo yöntemiyle incelenmiştir.

Tablo 2

“Bilgi Sahibi Hissettiğiniz Uygarlığa Ait Mekânlarda Bulunduğunuzda Aşağıdakilerden Hangisini Hissediyorsunuz?” ve “Kendinizi Bu Uygarlığa Ait Mirasın Koruyucusu ya da Mirasçısı Gibi Görüyor musunuz?” Sorularının Yanıtlarının Çapraz Tablo Analizi:

S2. Kendinizi en çok bilgi sahibi hissettiğiniz uygarlığa ait mekanlarda bulunduğunuzda aşağıdakilerden hangisini/lerini hissediyorsunuz?	S3. Kendinizi bu uygarlığa ait mirasın koruyucusu ya da mirasçısı gibi görüyor musunuz?			
	Evet		Hayır	
	Count	Row N %	Count	Row N %
Zaman yolculuğu hissine kapılıyorum ve kendimi o kültürün bir parçası gibi hissediyorum	9	75,0%	3	25,0%
Bahsi geçen uygarlığa hayranlığım daha da artıyor	9	90,0%	1	10,0%
Aidiyet hissimin kuvvetlendiğini hissediyorum	3	75,0%	1	25,0%
Gezmek hoşuma gitmesine rağmen aidiyet hissetmiyorum	3	30,0%	7	70,0%
Herhangi bir şey hissetmiyorum	0	0,0%	1	100,0%
Böyle bir mekanda bulunmadım	29	41,4%	41	58,6%

Görüldüğü gibi bilgi sahibi oldukları uygarlığa ait mekânlarda bulunduklarında ‘zaman yolculuğu hissine kapılıyorum’ diyenler aynı zamanda kendilerini o kültürün mirasçısı ve koruyucusu olarak görmektedirler (%75). Benzer şekilde, ‘Bahsi geçen uygarlığa hayranlığım daha da artıyor’ cevabını verenler (%90) ve ‘Aidiyet hissimin kuvvetlendiğini hissediyorum’ (%75) diyenler de yine kendilerini o kültürün mirasçısı ve koruyucusu olarak tanımlamaktadırlar. Bu verilerden hareketle tarihi mekânla bağ kurabilen kişilerin uygarlıklara karşı aidiyet hissinin daha kuvvetli olduğu sonucuna varılmıştır. Bu mekânları

görmemiş olduğunu ifade eden kişilerin ise kendilerini o uygarlığın mirasçısı olarak görmediklerini (%58,6 oranında) söyleyebiliriz.

1. soruda, öğretmen adaylarına kendilerini en çok bilgi sahibi hissettikleri Anadolu Antik Çağ Uygarlığı'nın adı sorulmuştu. 5. soruda ise direkt olarak uygarlık ismi sormak yerine öğrencilerden kendilerini ait hissettikleri uygarlık grubunu işaretlemeleri istendi ve 'Antik Çağ Uygarlıkları' ve 'Türk-İslam Uygarlıkları' olmak üzere işaretleyebilecekleri iki seçenek sunuldu. Soruyu cevaplayan 63 kişiden 21'i 'Antik Çağ Uygarlıkları'nı işaretlerken, 42 kişinin yani tam iki katının 'Türk-İslam Uygarlıkları' şikkını işaretlediği görölmektedir.

Tablo 3

Kendinizi Ait Hissettiğiniz Uygarlık Grubu Hangisidir Sorusuna Verilen Cevapların Yüzdelik Dağılımı:

Ortaya çıkan tablonun nedenini netleştirebilmek için bu sorunun cevabı ile 6. sorunun (Neden kendinizi bu uygarlığa ait hissediyorsunuz?) sonuçları çapraz tablo yöntemiyle karşılaştırılmıştır.

Tablo 4

“Kendinizi Ait Hissettiğiniz Uygarlık Grubu Hangisidir” Sorusuna Verilen Cevaplar ile Neden Kendinizi Bu Uygarlığa Ait Hissediyorsunuz” Sorularının Yanıtlarının Çapraz Tablo Analizi:

S5. Kendinizi aşağıdaki Uygarlık gruplarından hangisinin mirasçısı olarak görüyorsunuz?				
S6. Neden kendinizi bu uygarlığa ait hissediyorsunuz?	Antik Çağ Uygarlıkları		Türk ve İslam uygarlıkları	
	Count	Row N %	Count	Row N %
Köklerimin buradan geldiğini düşünüyorum	8	19,5%	33	80,5%
Okulda en çok bu uygarlık hakkında dersler aldım ve kendimi yakın hissediyorum	5	55,6%	4	44,4%
Bu uygarlığa ait film, belgesel vb. şeyleri izleyerek aidiyet duygusu geliştirdim	3	42,9%	4	57,1%
Okuduğum kitaplar, dergiler vb. nedeniyle	3	60,0%	2	40,0%
Diğer	3	100,0%	0	0,0%

Sonuç olarak, köklerini Antik Çağ Uygarlıkları'na bağladıkları için kendilerini bu uygarlığa ait olarak görenlerin oranı %19.5 iken, köklerini Türk ve İslam uygarlıklarına bağlayanlardan, kendilerini bu uygarlıklara ait olarak görenlerin oranı ise %80.5 tir. Kökler nedeniyle kendini bir uygarlık grubuna yakın hissedendenlerin sayısının, verilen cevaplarda en yüksek katılım oranına sahip olan seçenek olduğu görülmektedir (Toplamda 41 kişi). Diğer yandan okulda alınan dersler, belgesel ve filmler ile kitaplar nedeniyle yakın hissetme seçeneğini işaretleyen kişi sayısı toplamda 24'tür ve sonuçlar şu şekildedir; Antik Çağ Uygarlıkları'na karşı aidiyet hissedenden 22 kişiden 5'i aldığı dersler nedeniyle, 3'ü izlediği film ve belgeseller nedeniyle, 3'ü okuduğu kitap vb. nedeniyle 3 kişi ise diğer sebeplerle aidiyet geliştirdiğini ifade etmiştir. Benzer şekilde İslam Uygarlıkları'na karşı aidiyet hissedenden 43 kişiden sadece 4 tanesi aldığı dersler nedeniyle, 4'ü izlediği film ve belgeseller nedeniyle, 2'si okuduğu kitap vb. nedeniyle bu uygarlık grubuna aidiyet geliştirdiğini ifade etmiştir. Bu sonuçlardan hareketle, üzerinde yaşadığımız toprakların zengin kültürel mirasına ilişkin yeterli bilginin öncelikle tarih dersleri, medya ve yazılı basın yoluyla yeni kuşaklara aktarılamadığını söylemek mümkündür.

7. soruda öğrencilere *“Kendinizi Antik Çağ Uygarlıkları'ndan hiç birine yakın hissetmiyorsanız kendinizi Antik Çağ Uygarlıkları'na ait hissetmiyor olarak tanımlamamanızın sebebini ya da sebeplerini işaretleyiniz.”* sorusu yöneltilmiştir. Bu soruyu cevaplayan toplam 48

öğrencinin 22 tanesi antik uygarlıklara ait yeterli bilgiye sahip değilim şikkını işaretlemişlerdir. Diğer en büyük cevap grubu ise 14 kişi ile 'Çok eski tarihlerde yaşamış olmaları dolayısıyla bağ kuramıyorum' olmuştur. 7 kişi Türk olmadıkları için, 3 kişi ise dini bir bağ kuramadığı için kendini bu uygarlıklara ait hissetmediği belirtmiştir. Bu sonuçlardan hareketle bilgi sahibi olmanın bir uygarlığa kendini ait hissetmekle paralel artış gösterdiği söylenebilir. Bu da bize yaşadığımız coğrafyanın geçmiş kültürlerini gelecek kuşaklara aktarmada daha titiz davranmamız gerektiğini hatırlatmaktadır.

SONUÇ

S. Şahin'in de belirttiği gibi bugün Anadolu'da yaşayan halk kitlelerinin özünde biraz Hitit, biraz Phryg, biraz Kelt, Hellen, Pers, İskit, Kimmer, Selçuk, Osmanlı v.s.'lik vardır ve bu kültürler arasında kaynaşma kusursuz ve tarih boyunca olduğu gibi Anadolu'ya özgüdür. Kısacası Anadolu Türklüğü'nün kendine özgü yapılanması ve kimliği, son bin yıl içinde yaşadığımız bu coğrafyada şekillenmiştir (Tarhan, 1995) ve kültürel olarak diğer tüm

İslam ülkelerinden daha farklı bir dokuya sahiptir. Yani tarihten devralınan sadece Osmanlı, Selçuklu değil, tümüyle Anadolu mirasıdır. Bunu Anadolu'nun halk türkülerinde, yemeklerinde, inançlarında, dilinde hatta halılarında da görmek mümkündür.

Ancak bu çalışmanın sonucunda ortaya çıkan en temel sonuçlardan biri şudur ki; genç kuşaklarımız kültürümüzün derinliklerine kadar işlemiş Antik Çağ Uygarlıkları'na dair yeterli bilgi birikimine sahip değildirler. Zira evren olarak seçilen öğretmen adayı grubu daha önce de belirtmiş olduğumuz gibi, üniversite öğrencilerinden yani liseyi bitirip üniversiteyi kazanmış ve burada okumakta olan, bu nedenle de nüfusun çok büyük bir oranından eğitim açısından yukarıda sayılabilecek bir kitleden oluşmaktadır. Ancak ilk soruya verilen cevaptan anlaşıldığı kadarıyla, henüz Anadolu'daki uygarlıklar ile Afrika ve Mezopotamya'daki uygarlıkları ya da Türk-İslam Uygarlıkları ile Antik Çağ Uygarlıkları'nı ayırmakta güçlük çekmektedirler (Herhangi bir eskiçağ uygarlığının adını verenler grubun %60'ını oluşturmaktadır). Halbuki Anadolu mirası gerek tarih öğretimini sevdirmek, gerekse kültürel kimlik oluşturmada önemli bir zenginliktir. Burada en önemli payın eğitimcilere düştüğü açıktır. Eskiçağ eğitiminin gerek ders kitaplarındaki yerinin arttırılması gerekse eğitimciler tarafından daha fazla üzerinde durularak sevdirmesi, başta da belirttiğimiz gibi yurdumuzun her köşesinde varolan ve içinde yaşadığımız bu kültürel miras ile tarih bilincine sahip, kültürel kimliğini yaşadığı toprakların geçmişiyle kucaklayan kendine güvenen, zenginliğinin farkında bir toplum olma yolunda emin adımlarla ilerlememizi mümkün kılacaktır.

Çalışmanın bir diğer dikkat çekici sonucu ise, bilgi sahibi oldukları uygarlığa ait mekânlarda bulunduklarında 'zaman yolculuğu hissine kapılıyorum' diyen öğrencilerin büyük bir oranının aynı zamanda kendilerini o kültürün mirasçısı ve koruyucusu olarak görmeleridir (%75). Benzer şekilde, 'Bahsi geçen uygarlığa hayranlığım daha da artıyor.' cevabını verenler (%90) ve 'Aidiyet hissimin kuvvetlendiğini hissediyorum.' (%75) diyenler de yine kendilerini o kültürün mirasçısı ve koruyucusu olarak tanımlamaktadırlar. Bu verilerden hareketle tarihi mekânla bağ kurabilen kişilerin tarihe karşı aidiyet hissini daha kuvvetli olduğu sonucuna varılabilir. Ayrıca tarihi mekânların geçmişe ait tanıklar oldukları düşünülürse, ihtişamları ve etkileyicilikleri ile hayranlık uyandırdıkları ölçüde aidiyet hissini desteklediği söylenebilir. Bu mekânları görmemiş olduğunu ifade eden kişilerin ise,

kendilerini o uygarlığın mirasçısı olarak görmediklerini (%58,6 oranında) söyleyebiliriz. Dolayısıyla bu noktada tarihi mekânların tarih öğretiminde materyal olarak görülerek kullanılmasının gerekliliğinin öneminden (Şahan 2005, 488) de bahsetmek gerekmektedir.

5. soruda direkt olarak uygarlık ismi sormak yerine öğrencilerden kendilerini ait hissettikleri uygarlık grubunu işaretlemeleri istenmiş ve 'Antik Çağ Uygarlıkları' ve 'Türk-İslam Uygarlıkları' olmak üzere işaretleyebilecekleri iki seçenek sunulmuştur. Buna göre soruyu cevaplayan kişilerin %67'sinin 'Türk-İslam Uygarlıkları' cevabını, %33'ünün ise 'Antik Çağ Uygarlıkları' cevabını verdiği görülmektedir. Ortaya çıkan tablo şaşırtıcı olmamakla beraber bu cevabın nedenini netleştirebilmek için 5. ve 6. sorunun '(Neden kendinizi bu uygarlığa ait hissediyorsunuz?)' cevapları çapraz tablo yöntemiyle karşılaştırılmıştır. Buna göre; Antik Çağ Uygarlıkları'na karşı aidiyet hisseden 22 kişiden 5'i, aldığı dersler nedeniyle, 3'ü izlediği film ve belgeseller nedeniyle, 3'ü okuduğu kitap vb. nedeniyle 3 kişi ise diğer sebeplerle aidiyet geliştirdiğini ifade etmiştir. Benzer şekilde İslam Uygarlıkları'na karşı aidiyet hisseden 43 kişiden sadece 4 tanesi aldığı dersler nedeniyle, 4'ü izlediği film ve belgeseller nedeniyle, 2'si okuduğu kitap vb. nedeniyle bu uygarlık grubuna aidiyet geliştirdiğini ifade etmiştir. Bu tablo bize özellikle köklerin kişinin yaşadığı topraklarda yeşeren uygarlıklarla bağ kurmada 1. derecede etkili olduğunu ancak Antik Çağ Uygarlıkları'nın köklerle ilişkilendirilmeyerek dışarıda bırakıldığını göstermektedir. Yani yukarıda bahsi geçen Avrupa ülkelerinin aksine, politik olarak eskiçağ tarihi ve arkeoloji konularının kültürel olarak benimsenmediğinin göstergelerinden biri olarak yorumlanabilir. Keza sonuçlara toplu olarak bakıldığında dersler, kitaplar ve filmlerin Antik Çağ Uygarlıkları'na karşı aidiyet hisseden 22 kişiden (8 kişi belirtildiği gibi kökler seçeneğini işaretlemiştir) 14'ünün üzerinde aidiyet geliştirmede etkili olduğu, yine Türk-İslam uygarlıklarına karşı aidiyet hisseden 43 kişiden ise 10 kişide etkili olduğu görülmektedir. Bu da yine eğitim müfredatlarının gözden geçirilmesi ve yeterli bilgilendirmenin yapılması durumunda Türk-İslam Uygarlıkları'na olan ilginin Antik Çağ Uygarlıkları'nı da kapsar hale getirilebileceğine işaret etmektedir.

Ayrıca antik uygarlıklar hakkında dersler aldığını, yani bilgi sahibi olduğunu söyleyen %55.6 oranındaki öğrenci bize şunu göstermektedir; müfredatlarda Anadolu'nun bu zengin mirasına dair yeterli bilgi etkili şekilde (müzeler, sanal müze, sanal gerçeklik, kısacası

somutlaştırarak ve deneyim kazandırarak) verildiğinde bu uygarlıkların toplum tarafından sahiplenilmesi çok daha kolaylaşabilecektir.

7. soruda öğrencilere “Kendinizi Antik Çağ Uygarlıkları’na ait hissediyor olarak **tanımlamamanızın** sebebini ya da sebeplerini işaretleyiniz.” sorusu yöneltilmiş ve cevap olarak 48 öğrencinin 22 tanesi antik uygarlıklara ait yeterli bilgiye sahip değilim şikkını işaretlemişlerdir. Diğer en büyük cevap grubu ise 14 kişi ile ‘Çok eski tarihlerde yaşamış olmaları dolayısıyla bağ kuramıyorum’ olmuştur. 7 kişi Türk olmadıkları için, 3 kişi ise dini bir bağ kuramadığı için kendini bu uygarlıkların mirasçı olarak görmediğini belirtmiştir. Bu tablo da yine kültür politikalarının yeniden gözden geçirilmesi gerekliliğine vurgu yapar niteliktedir. Ayrıca bu soruda en çok işaretlenen ‘çok eski tarihlerde yaşamış olmaları’ gerekçesi yine tarih öğretmenlerini yakından ilgilendiren bir yanıt olarak dikkati çekmektedir. Keza bahsi geçen dönem aslında çok daha masalsı ve bu yönüyle Hollywood sinemasında da oldukça cazip ve sıklıkla işlenen konular arasında yer almaktadır (Wyke, 2013). Hal böyleyken ve dünya sinemasında ve dünya edebiyatında bu kadar popüler ve renkli bir konu olarak karşımıza çıkmakta iken, acaba neden öğrencilerimiz bu konuların uzak ve dolayısıyla da bilinemez ve sıkıcı olduğunu düşünmektedirler? Kısacası tarihsel kimlik ve eğitim politikalarında Eskiçağ tarihinin yeri sorununun yanı sıra, eskiçağ tarihinin genç kuşaklara aktarımı ile ilgili bir problem olduğu sonucuna varmak da olasıdır. Keza bu durum aslında bir önceki yanıtın yani ‘yeterli bilgiye sahip olmama’ yanıtının bir uzantısı gibi algılanmaya da oldukça uygun görünmektedir. Bu noktada ilköğretim seviyesinden itibaren tarih öğretiminde kullanılabilecek konuları yukarıda da belirttiğimiz gibi mitolojik hikâyeler ve öğrencilerin dikkatini çekebilecek kısa filmler (Öztaş 2008: 543 vd.) ve gezilerle (Çetin 2002: 60) süslemek suretiyle yaşadığımız coğrafyaya ilişkin kültür bilincini kazandırmak mümkün olabilir. Burada tarih öğreticilerine büyük bir iş düşmekte olduğu aşikârdır.

Sonsöz olarak diyebiliriz ki; İnsanlığın ortak kültürel mirasının farkında olmak, evrensel kültürel değerlerin bilincine varmak, insanlık tarihi içerisinde kendi coğrafi ve kültürel köklerinin konumunu ve önemini anlamak, günümüz dünyasında ideal vatandaş tanımının özellikleri arasındadır. Bu bağlamda, üniversitelerin bazı bölümlerinin programlarında yer alan Uygarlık Tarihi dersleri, bahsi geçen özellikleri kazandırma

konusunda olmazsa olmaz derslerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dersin sağladığı geniş ve evrensel dünya görüşünün özellikle öğretmen adaylarına kazandırılması, tarihini bilen, yaşadığı coğrafyanın kültürel zenginliğinin farkında olan, bu zenginliği koruma bilincine sahip gelecek nesillerin yetişmesinde önemli bir unsurdur (Aydeniz, 2009) ve bu sayede, hem kendi kimliğine sahip hem de farklı kültürlerle hoşgörülle bakabilen ve bu farklılıkların kültürel zenginlik olduğunu bilen bir toplum yaratmamız mümkün olabilecektir.

KAYNAKÇA

- Alkan, N. *Efsaneden Aydınlanmacı Geleneğe Tarih Düşüncesi*. Tarih Nasıl Yazılır. (Ed. a. Şimşek). 21-39. İstanbul: Tarihçi Kitabevi, 2011.
- Aydeniz, N. E., Kent Arkeolojisi Kavramının Dünyadaki Gelişimi ve Türkiye’deki Yansımaları. *Journal of Yaşar University*, 4(16), 2501-2524, 2009.
- Bernal, M. (Ed.), *Black Athena: Afroasiatic roots of classical civilization; Volume III: The linguistic evidence*. Rutgers University Press, 2006.
- Çelik, Z., *Asar-ı Atika*. Küy Yay. İstanbul, 2016.
- Çetin, Y., Çağdaş eğitimde müze eğitiminin rolü ve önemi. *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, (8). 57- 61, 2002.
- Erdoğu, B. Arkeoloji/Teori/politika. Okyanus Yay. İstanbul, 2008.
- Hall, S., & Du Gay, P. (Eds.), *Questions of Cultural Identity: SAGE Publications*. Sage, 1996.
- Kecskemeti, C., *Arşivler ve Ortak bir Avrupa Mirası*. Tarih Öğretiminde Çoğulcu ve Hoşgörülü bir Yaklaşım Doğru. 35-46, 1998.
- Ortaylı, İ., *Tarihimiz ve Biz*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2011
- Özdoğan, M., *Arkeolojinin politikası ve politik bir araç olarak arkeoloji*. Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2006.

Özdoğan, M., Türkiye Cumhuriyeti ve Arkeoloji: Siyasi Yönlendirmeler-Çelişkiler ve Gelişim

Süreci. *Bilanço: 1923–1998: Türkiye Cumhuriyeti'nin 75 Yılına Toplu Bakış Uluslararası Kongresi*, 193-204,1998.

Öztürk, Y., *Tarih ve Kimlik*. Akademik İncelemeler Dergisi 1-25, 2007.

Öztaş, S., Tarih öğretimi ve filmler. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 16(2), 543-556, 2008.

Pamuk, A., *Tarih Öğretimi ve Kimlik Çalışmaları*. Türkiye'de Tarih Eğitimi Araştırmaları El Kitabı. İstanbul, 2017.

Sönmez A., *Osmanlı Devleti'nde Eski Eser Kaçakçılığı Truva Örneği*. İstanbul, 2014.

Şahan, M., Müze ve eğitim. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(4), 487-501, 2005.

Tarhan, T., Tarih Yazımında Arkeolojinin Önemi, Arkeoloji ve Sanat Yay. İstanbul, 1995.

Tekin, N. T., Anahatlarıyla Türkiye Cumhuriyeti Tarihi. *Çantay Kitabevi, İstanbul*, 2001.

Tosh, J., *Tarihin Peşinde*. Tarih Vakfı Yurt Yay. İstanbul, 1984.

Yılmaz Y., *Anadolu'nun Gözyaşları*. İstanbul, 2015.

Wyke, M., *Projecting the Past: Ancient Rome, Cinema and History*. Routledge, 2013.

(Çevrimiçi: https://www.academia.edu/1091190/Kültürel_Miras_ve_Algılanması_Sorunu)